

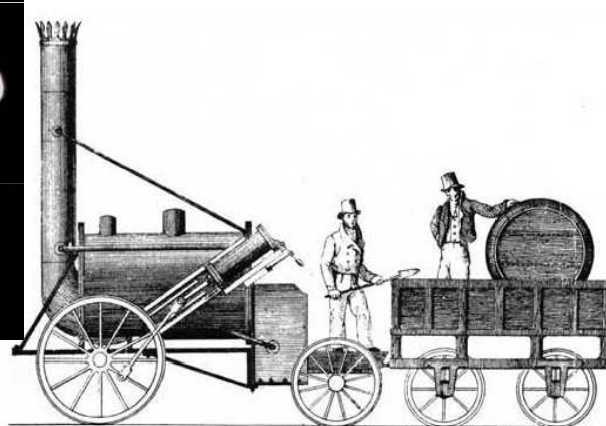
Demografický přechod a stárnutí populace

Rozvoj venkova 2020

DEMOGRAFICKÝ PŘECHOD, DEMOGRAFICKÁ REVOLUCE

- Základem prakticky všech změn (i demografických) v posledních **třech stoletích** je dynamický **rozvoj nezemědělských výrobních aktivit**
- Po rozvoji **řemesel a obchodu** následuje **rozvoj těžebního a ostatních odvětví průmyslu**, který doprovází rozvoj **dopravy a služeb**
- Procesy **průmyslové revoluce, urbanizace, zvýšení produkce potravin a vědecko-technická revoluce** jsou spojeny s významnými změnami ve společnosti **nejsou izolovanými procesy**, ale navazují na sebe a vzájemně se podmiňují

- Součástí těchto změn je i **změna reprodukčního chování lidí**
- **demografická revoluce**
- Pokrok v zdravotní péči, růst vzdělanosti, změny v postavení žen a dětí, zlepšení životní úrovně a vývoj způsobu myšlení a morálky **změnily původní přirozený řád demografické reprodukce**
- Tyto faktory umožnily na jedné straně **snižování úmrtnosti** a na druhé straně (později a postupně) **omezování plodnosti**

Demografický přechod (někdy také *demografická revoluce* či *tranzice*) **je převratným a v historii lidstva ojedinělým procesem změny demografické reprodukce**

- Zdeněk Pavlík (nejznámější český žijící demograf):
„Demografickou revoluci je možno co nejstručněji charakterizovat jako převratnou a v celé historii lidstva ojedinělou přeměnu charakteru demografické reprodukce, která je ve svém výsledku nejzřetelněji patrná ve změnách v úrovni úmrtnosti, porodnosti a ve věkové struktuře jednotlivých populací.“

- Demografický přechod vzniká na určitém stupni společenského rozvoje a na jiném opět končí
- Charakteristický je pro něj především **pokles hrubé míry porodnosti (resp. plodnosti) a hrubé míry úmrtnosti**
- Klesá také **kojenecká úmrtnost**, zvyšuje se **naděje dožití**, dochází ke stabilizaci populačního růstu
- Koncept *demografického přechodu* se tedy pokouší **zobecnit změny růstu počtu obyvatel v čase**

- Termín demografický přechod vystihuje skutečnost, že se jedná o **přechodné období demografických procesů**, které **spojuje periody relativně rovnovážného přirozeného pohybu obyvatelstva**
- **Proces demografické revoluce začíná zhruba v polovině 18. století ve Francii a Anglii**
- **Určit počátek i konec tohoto procesu je však velmi obtížné**, protože k němu **nedochází u celé populace současně**, ale postupně u jednotlivých skupin obyvatelstva
- Také ***jednotlivé země mají svá specifika*** a neprocházejí procesem demografické revoluce ve stejnou dobu a stejně rychle

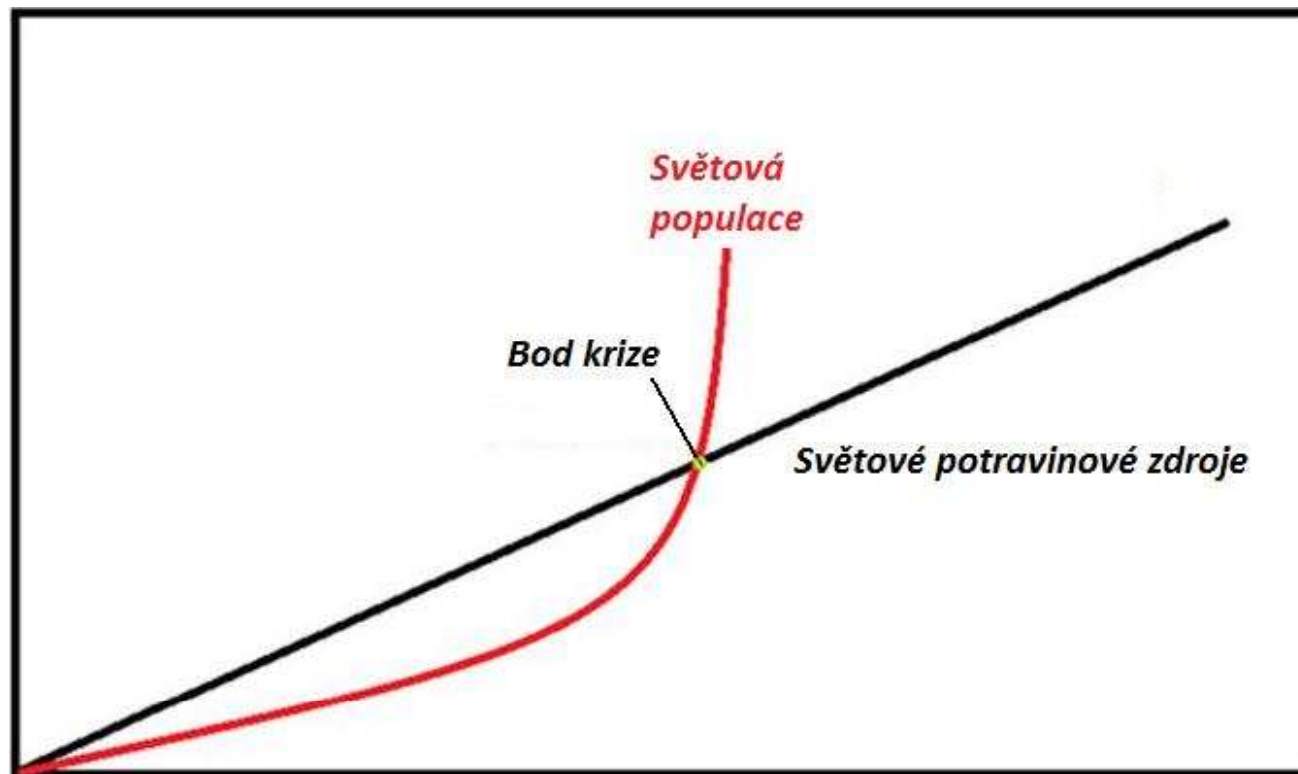
- Populace **Země v 18. století vzrostla o 40 %**, obyvatelstvo Evropy se zvětšilo dokonce o **54 %**
- Je třeba si populační růst zasadit do kontextu - **celý proces proběhl v západní, severní, jižní a části střední Evropy přibližně v letech 1780-1930**
- Bylo to **období modernizace a průmyslové revoluce**, která odstartovala nejen proces industrializace, ale i urbanizace, sociálních a kulturních změn, růst vzdělanosti..

- **Co však bylo příčinou tohoto nebývalého populačního růstu?** Na to se snažili odpovědět demografové, kteří tuto odpověď formulovali do teorií demografického přechodu..
- např. Anglický pastor a ekonom **Robert Malthus** ve svém „Eseji o principu populace (1789)“ vyjádřil **obavy nad růstem populace**

....považoval ho za neudržitelný a neslučitelný s možnostmi společnosti zajistit **zdroje obživy** (malthusiánství)

Malthusova teorie zdrojů

Zdroje: Malthus (1798; předělané vydání z roku 2002)

- Francouzský demograf *Adolphe Landry* (1934) hledal vysvětlení v představě **fázového vývoje populací**
- Podle něj je **demografický režim funkcí individuálních materiálních aspirací jedinců** (touha po blahobytu a sociální jistotě) a **produkčních možností společnosti**
- **změny v demografické reprodukci jsou odrazem celkového pokroku, zvyšování produktivity ekonomického systému** apod., což u předchozích analýz výkladu poklesu úrovně plodnosti většinou chybělo.

Společnosti se vyvíjí od 1)
primitivních, kde je
ekonomickými faktory
omezována pouze mortalita a
populace se snaží
maximalizovat svou velikost
na(d) úroveň ekonomických
možností...

- ...až po **2) moderní, vyspělé** s vysokou úrovní ekonomické produkce, kde je však **velikost populací pod úrovní ekonomických možností**, protože egoistická touha po vysoké životní úrovni vede k **vědomému omezování porodnosti**

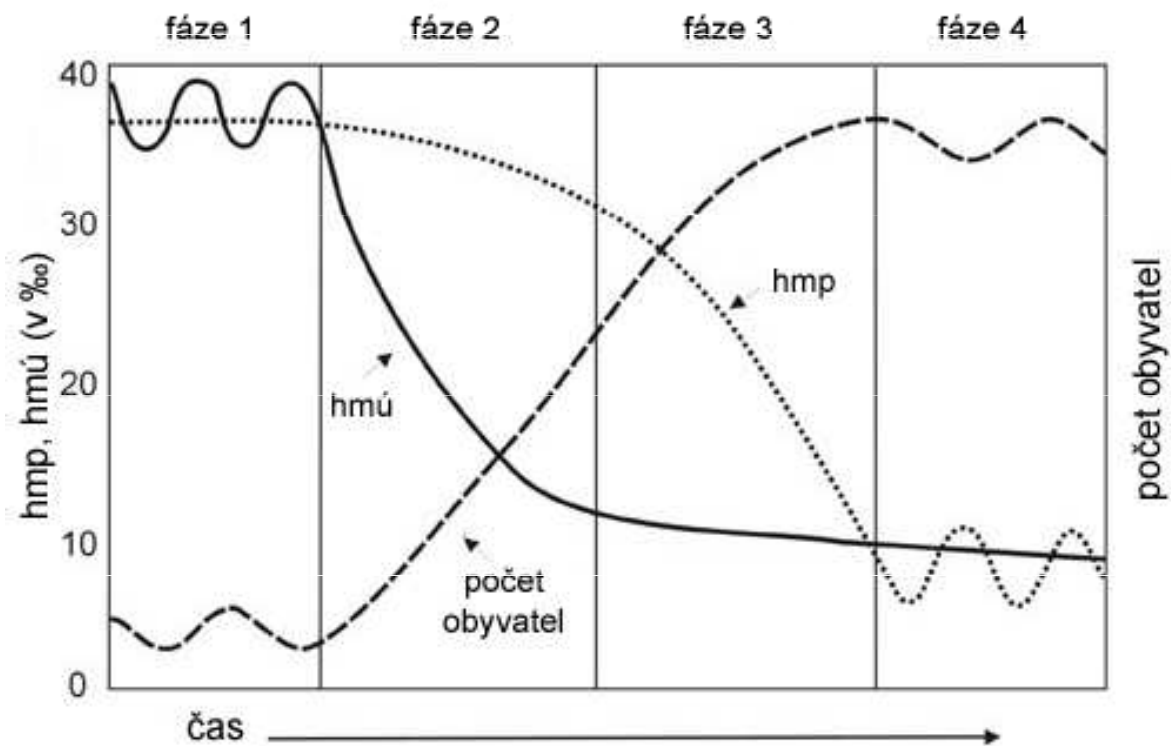
- **Nejvlivnější teorii demografického přechodu**, které dal i název a která je považována za *klasickou*, formuloval americký demograf **Frank Notestein** ve 40. letech 20. století.
- Stejně jako u jiných teorií je opět základem **vývoj populace ve třech fázích demografických režimů** a podstatou růstu populací je pro Notesteina zejména ***pokles úmrtnosti** způsobený zvyšující se životní úrovní a kontrolou nad nemocemi*

1. **fáze (před tranzicí)** - je charakteristická ***vysokou úmrtností*** (ovlivněnou výraznými výkyvy – epidemie, války, hladomory) a ***vysokou porodností***
2. **fáze (období tranzice)** – je pro něj typická ***klesající úmrtnost doprovázená také klesající porodností***, pokles v míře ***úmrtnosti*** obvykle ***předchází*** poklesu porodnosti, ***což vede k populačnímu růstu***
3. **fáze (po tranzici)** – je demografickým režimem s ***nízkou úmrtností a nízkou*** (často i fluktuující) ***porodností***

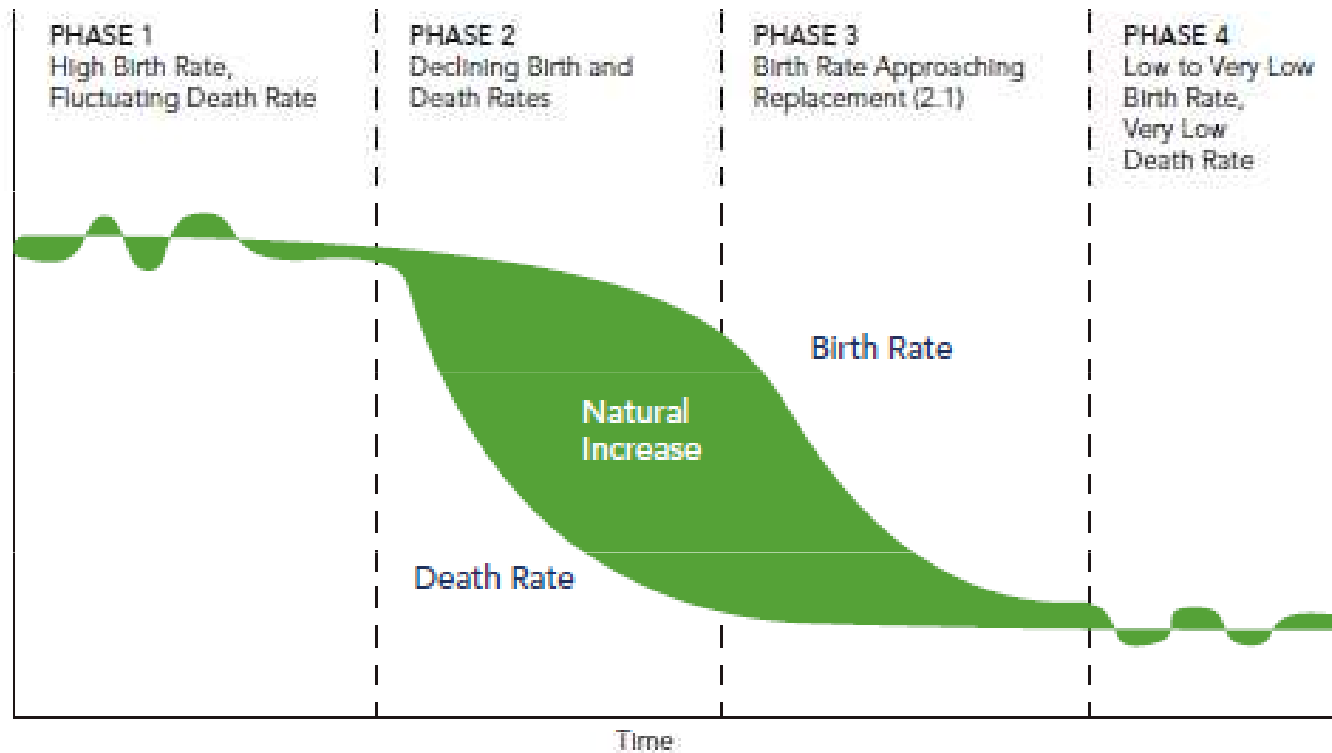
- O **adekvátnosti klasické teorie první demografické tranzice** se začaly v 60. letech 20. století **objevovat pochybnosti**
- V 80. letech vznikla na základě výzkumu univerzity v Princetonu ***nová teorie (prvního) demografického přechodu***, která vycházela z velmi podrobných analýz dat a odpovídala na otázky, na které původní teorie nebyla schopna odpovědět
- **Odlišovala se od klasické teorie ve čtyřech bodech:**

- 1) První odlišností byl **sociální a ekonomický kontext**, ve kterém tranzice započala
 - Klasická teorie předpokládala, že **v této fázi musí být země na určitém vývojovém stupni..**, ovšem podle empirických dat začal prudký pokles porodnosti v úzkém časovém rozmezí (1880-1910) v různých zemích s různými ekonomickými podmínkami
- 2) druhým aspektem bylo **fertilitní chování obyvatel**
 - Nová teorie tvrdí, že **celková i manželská plodnost byla ještě před tranzicí nižší, než za jakou ji pokládá klasická teorie**
- 3) Dalším bylo **vědomé („umělé“) rozhodování o počtu dětí v rodině**
- 4) **Kulturní vliv na demografické chování lidstva**
 - Ačkoliv v rámci jednoho regionu mohou existovat rozdílné stupně ekonomického vývoje, **lidé se rozhodují o počtu dětí především na základě vzájemných sociokulturních vazeb**

Obvykle se tedy průběh klasického demografického přechodu rozděluje do dvou a více (čtyř) fází

The Classic Phases of Demographic Transition

Notes: Natural Increase or decrease is the difference between the number of births and deaths. The birth rate is the number of live births per 1,000 population in a given year. The death rate is the number of deaths per 1,000 population in a given year.

- <http://www.gapminder.org/data/>
- (crude birth rate, crude death rate)
- (total population)

První fáze (před tranzicí)

- pro tuto fázi jsou charakteristické **vysoká míra porodnosti i vysoká míra úmrtnosti** (kolem 40 ‰)
- **Moderní medicína není zdaleka rozvinuta**, standardy osobní hygieny jsou na velmi nízké úrovni
- Obě míry kolísají podle aktuálních okolností
- **Populační růst stagnuje**
- V této fázi se dnes už prakticky žádné země nenachází (úmrtnost klesá již i ve střední a východní Africe)

Druhá fáze (tranzice)

- Tato fáze se vyznačuje nadále vysokými hodnotami míry porodnosti, ale již výrazným poklesem míry úmrtnosti
- **Modernější medicínské techniky** a vyšší hygienické standardy vedou ke snižování úmrtnosti, a tedy velkému populačnímu růstu
- V této fázi dnes nalezneme např. **některé země subsaharské Afriky** (Niger, Tanzanie, DR Kongo a další) či jihozápadní Asie (např. Afghánistán)

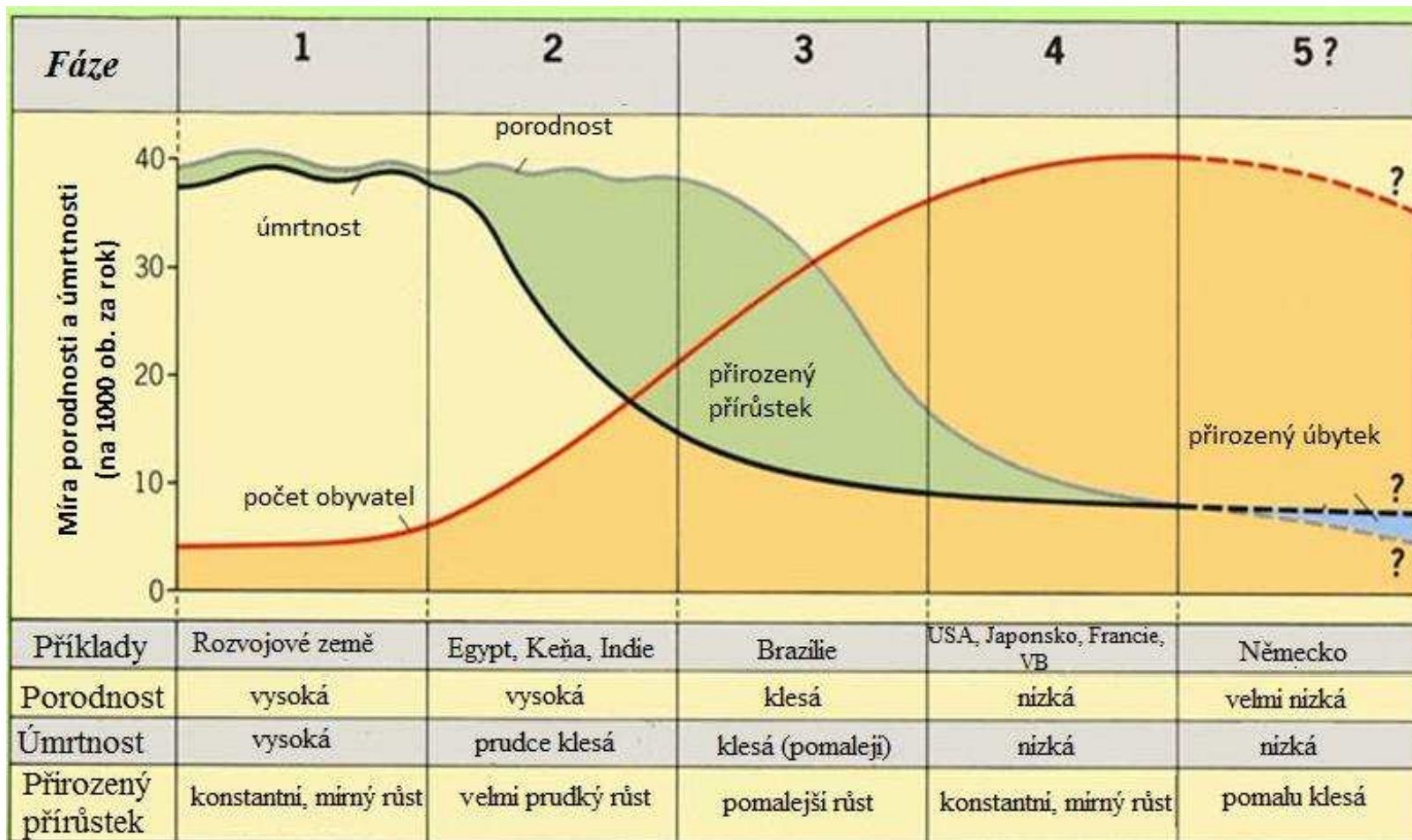
Třetí fáze (tranzice)

- Tato fáze je charakteristická mírnějším poklesem a následným **ustálením míry úmrtnosti na nízké úrovni** a poměrně **prudkým poklesem míry porodnosti**
- V důsledku sílící suburbanizace, ekonomického a sociálního tlaku na vícečetnou rodinu se **porodnost postupně snižuje**, a to téměř **až na úroveň úmrtnosti**

- Dochází také ke **značným migracím**, např. z populačně rostoucí Evropy (přelom 19. a 20. století, ale i později) do USA
- **Populace stále roste, ale daleko méně než v předcházející fázi**
- V této fázi se dnes nacházejí např. některé země Latinské Ameriky, jihovýchodní Asie a Oceánie
- Druhá a třetí fáze jsou příznačné pro tzv. **první demografický přechod**

Čtvrtá fáze

- Jedná se o období, v němž se míry porodnosti i úmrtnosti ustálí na nízké úrovni
- úhrnná plodnost se dostává hluboko pod „záchovnou“ hranici prosté reprodukce 2,1
- V důsledku toho dojde k velikostní stabilizaci populace (stacionární populace)
- Na zachování nízké úrovně porodnosti a malých rodin mají vliv zejména sociální, ekonomické a institucionální faktory
- Země, které se nacházejí v tomto stádiu, resp. jsou již za ním (především vyspělé země západní a severní Evropy), mají ukončen i tzv. **druhý demografický přechod** (= 4. fáze)

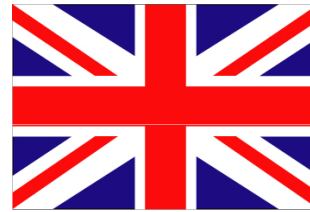
Pátá fáze

- V poslední době se také často hovoří o tzv. **páté fázi demografické revoluce**
- Zda je to ovšem **reálná teorie?**, která v současnosti skutečně existuje, **nebo se jedná pouze o hypotetický model?**, který by mohl v budoucnu nastat, již není zcela zřejmé...
- V páté fázi dochází k tomu, čeho se mnozí v budoucnu obávají, což je **přirozený úbytek obyvatelstva**
 - lidstvo začíná vymírat

- **Porodnost** je velmi nízká a stále klesá, dokonce **se poprvé dostává pod úroveň úmrtnosti**, která je stále konstantní a dochází k **pomalému poklesu počtu obyvatel**
- Toto (pokles počtu obyvatel) **probíhá zatím pouze v některých** (vyspělých) **zemích světa** (Německo, Pobaltské státy, Ukrajina, Bulharsko, Rumunsko, Maďarsko, Chorvatsko, Srbsko, Itálie, Portugalsko, Řecko... Japonsko...)

- **Demografický přechod se neodehrál** v Evropě a dalších zemích **ze dne na den**
- **Podle stupně ekonomického a společenského rozvoje se jednotlivé fáze postupně objevují ve všech zemích světa** - demografický přechod tedy **probíhá značně diferencovaně**
- **Méně vyspělé oblasti a země**, v nichž byla relativně vysoká úroveň kojenecké úmrtnosti, negramotnosti a nízká úroveň industrializace i urbanizace, **následovaly v proměnách svého demografického chování své vyspělejší předchůdkyně v průběhu několika desítek let**

- Bylo to sice „kalendářně“ později, ale v každém případě **mnohem dříve, než se tyto země dostaly na podobnou ekonomickou a sociální vyspělost** zemí, v nichž demografický přechod začal
- Průběh přechodu byl také mnohem rychlejší, obecně platí: **čím později a v čím méně vyspělých zemích přechod začal, tím také rychleji proběhl (probíhá) či skončil**
- Většina relativně vyspělých zemí světa je dnes ve třetí či konečné čtvrté (páté?) fázi demografického přechodu, tzn. že u nich proběhl nebo probíhá **druhý demografický přechod**

Podle toho, jak jsou **synchronizovány změny porodnosti a úmrtnosti** v průběhu dvou fází prvního demografického přechodu, rozlišují se ***tři typy***:

Francouzský typ

U tohoto typu dochází k poklesu porodnosti a k zlepšování úrovně úmrtnosti téměř současně v obou fázích revoluce. Důsledkem je **relativně malý růst populace**.

Anglický typ

Úmrtnost se zlepšuje v obou fázích, porodnost však v první fázi neklesá, stagnuje, což má za důsledek dosti **značný nárůst populace**. V druhé fázi pak porodnost rychle klesá.

Japonsko - mexický typ

- Dochází ke snižování úmrtnosti v obou fázích, nicméně porodnost v první fázi dokonce stoupá
- Ve druhé fázi porodnost klesá
- U tohoto typu dochází k dosti **velkému početnímu růstu populace, který však většinou trvá kratší dobu**
- Tento typ je charakteristický pro **rozvojové země**
- Jedná se o konkrétní příklad obecného pravidla, které říká, že **čím později demografická revoluce začíná, tím kratší má průběh**

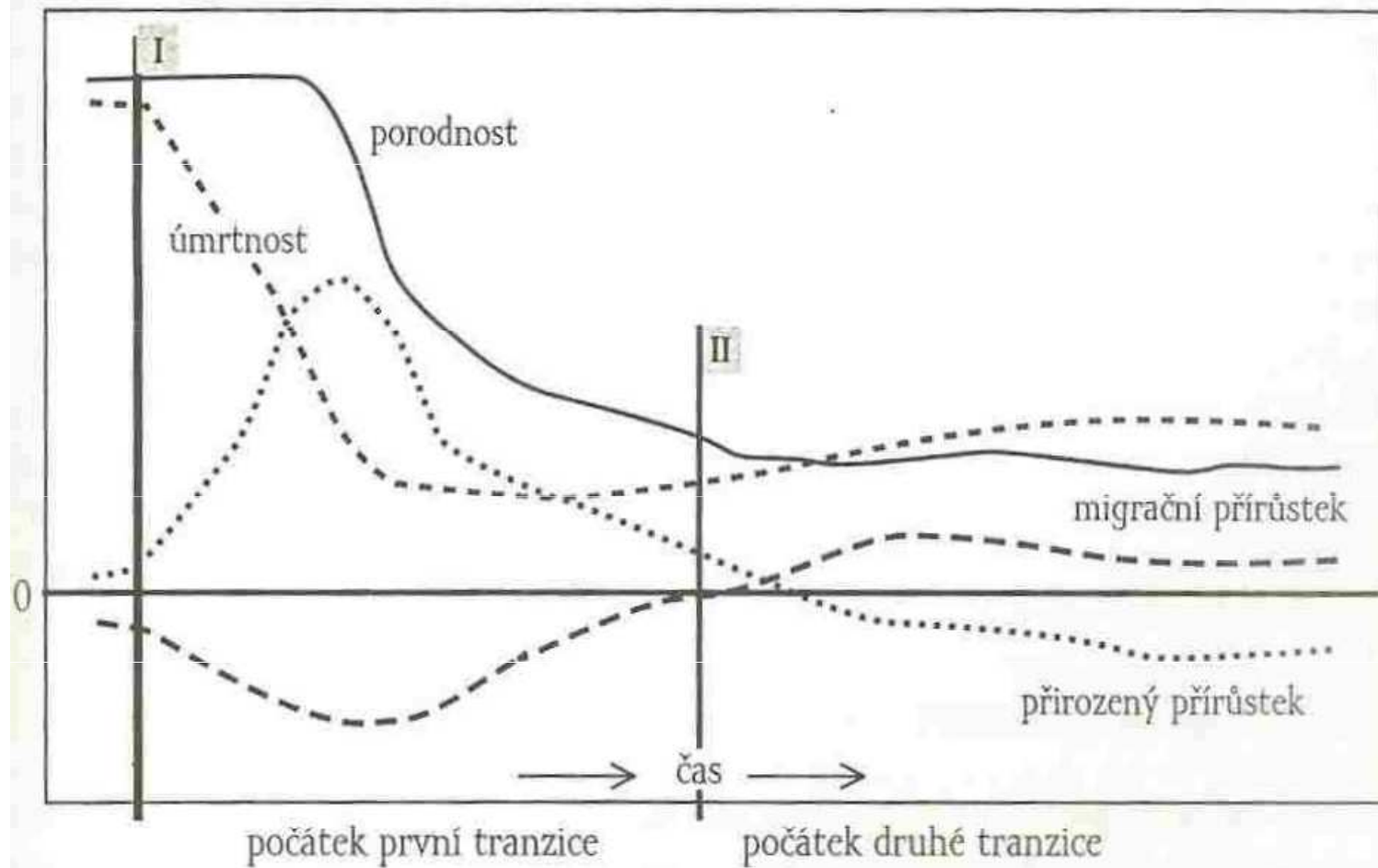
Termín **druhý demografický přechod** byl vnesen do demografického a sociologického diskursu v reakci na **novou velkou proměnu demografického chování**, kterou zaznamenala **západní a severní Evropa od druhé poloviny 60. let minulého století**

Protože již jeden demografický přechod v Evropě proběhl, tento nový dostal přídomek „**druhý**“

- Termín druhý demografický přechod poprvé použili demografové R. Lesthaeghe (Belgie) a D. J. van der Kaa (Nizozemsko)
- Právě van der Kaa (1987) stanovil **počátek druhého demografického přechodu na rok 1965**
- Za hlavní demografický rys považoval **pokles úhrnné plodnosti** z úrovně, která zaručuje alespoň zachovnou (reprodukční) hranici populačního růstu **(2,1), na úroveň hluboce pod touto hranicí**

Model první a druhé demografické tranzice

- V pozadí druhé demografické tranzice stojí především **posun v hodnotách lidí** - narůstající **individualismus a důraz na seberealizaci jednotlivce**
- Demografické proměny tohoto období mají **širší souvislosti, než jen rozhodování o počtu dětí a zda vůbec dítě mít**
- Prosazuje se eventualita **nesezdaného soužití párů** a také posun od modelu uniformní rodiny k **pluralitním formám domácností**

- Modernizační sociální změny (některé již za socialismu) – zejména **individualismus jednotlivce** - ohrozily fungování „tradiční“ rodiny, jak se ustavila v průběhu 19. století
- Některé „rodinné funkce“ byly také **přebírány státem** a rodina se stala **dočasnou jednotkou** – dokud to bylo pro dospělé jedince výhodné

- Na konci 60. let k tomu přistoupilo **hnutí za emancipaci žen** spojené jednak s **cíleným vstupem do pracovní sféry**, jednak se **zákonitým nárokem na větší podíl na rozhodování**, což vedlo až ke krizi otcovství (nepotřebného)

- Rodina přestala sloužit jako „záchranné pouto“ v době ekonomické krize, **omezil se její socializační vliv**
- Hlavní **společenskou rolí rodiny** zůstalo **plození a výchova dětí**
- Za těchto podmínek se **zvýšil počet rozvodů i jejich sociální akceptace** – také z důvodů individuálních nároků, kterou rodina měla plnit, ale dle rozvádějících neplnila
- **Snížil se význam** (přes odpor církve) samotné instituce „oficiální“ rodiny – **k plození a výchově dětí není potřeba sňatku**

- Po roce 1990 rostl **počet nesezdaných soužití a dětí narozených mimo manželství** (zpočátku pouze jako odklad k následnému sňatku)
- **Rostl počet málodětných a bezdětných párů** – ve většině evropských zemí *nedokázala přirozená reprodukce pokrýt populační ztráty úmrtími* (částečně vyrovnáváno imigracemi)
- Začaly se objevovat **nové typy domácností** tvořené **partnery stejného pohlaví** (zpočátku jich nebylo mnoho)

- Jako **základní společenská jednotka zůstala**, resp. **posílila své postavení domácnost** – vzrostl ovšem počet jejích podob (bytová, hospodařící, censová)
- V **české společnosti** se tyto **změny** (pokud tedy hovoříme o druhé demografické revoluci) **projevily časově velmi odlišně**
- K **vysoké zaměstnanosti žen a nárůstu počtu rozvodů** došlo již za komunismu

(tehdejší Československo mělo ještě s jednou zemí pravděpodobně nejvyšší zaměstnanost žen na světě – kterou?)

.... **zaměstnanost žen byla**
chtěná, tlačaná „shora“ vlastně
už od 50. let

.... **Nárůst rozvodů** (nechtěný)
fakticky **vyvolaný první**
změnou (zaměstnanost žen),
byl způsobený **sociální**
potřebou v 70. letech

- **Sociální funkce rodiny** byla **chápána** veskrze „**tradičně**“, i když vzhledem k častým rozvodům k tomu měla daleko a rodina tak **fungovala spíše „sériově“** (několik manželství za sebou – zejména u mužů)
- **Bezdětnost a nesezdanost** v reprodukčním věku byly nicméně **společensky odsuzovány**
- V Československu (jako v jedné z prvních zemí světa) došlo v 60. letech k „**legalizaci**“ **homosexuality** (nikoliv však homosexuálních „rodin“; diskriminační opatření proti párům stejného pohlaví přetrvávala)

- K udržení důsledků tohoto stavu v podobě **přirozené reprodukce obyvatelstva** úspěšně sloužila **od 70. let státní sociální politika**

- „Druhá část“ přerodu (demografického přechodu) se zrodila až po pádu režimu – došlo k rychlému **zvyšování sňatkového věku i věku prvorodiček**, nejvýraznější byl **nárůst počtu nesezdaných soužití**
- Výrazně vzrostl podíl **jednočlenných domácností** zdaleka již netvořených pouze seniory po úmrtí jednoho z partnerů

- Podíl **rozvodů zůstal nadále vysoký**, jeden z nejvyšších na světě
- Pluralita domácností zahrnuje také **registrovaná partnerství homosexuálů**
legalizovaná v roce 2006 (zatím bez možnosti adopce dětí)
- **Společenská akceptace uvedených změn** je v české společnosti **značná...**
- ...kritika je spojena spíše s okrajovými sociálními skupinami – a to přesto, že většina Čechů stále považuje za **ideální tzv. nukleární rodinu se dvěma dětmi...**

Posun v hodnotách probíhal především těmito směry:

Posun od sňatečnosti a manželství k nesezdanému soužití

- přestává fungovat závislost mezi sňatky a porody,
- dochází k dokončení vnímání dětí jako rodinné pracovní síly, tyto se naopak stávají významným ekonomickým nákladem,
- vytvářejí se ideály málo četné rodiny, kdy na uspokojení citových potřeb rodičů postačují jeden či dva potomci,
- hovoří se o krizi klasické křesťanské rodiny.

Posun od uniformního jednotného modelu rodiny k rozličným typům rodina domácností

- zejména pluralistické formy soužití, které netvoří pouze senioři, ale i uvědoměle bezdětné páry,
- roste počet jednočlenných domácností zdaleka již netvořených pouze seniory po úmrtí jednoho z partnerů,
- roste počet soužití osob stejného pohlaví.

Změny vztahů a vazeb uvnitř rodiny

- posun od éry, v níž bylo dítě středobodem života partnerů, k éře, kdy středobodem života je pár a potom jeho (případné) dítě.

Změny v používání antikoncepce

- přechod od antikoncepce jako prostředku k zabránění nechtěného početí k antikoncepci jako prostředku k racionálnímu plánování a (ne)zakládání rodiny,
- velký vliv je připisován jejímu rychlému a masovému rozšíření v kulturně vyspělých zemích mezi mladými lidmi.

Posun v emancipaci žen

- roste význam hnutí za emancipaci žen, spojený jednak s cíleným vstupem žen do pracovní sféry, ale i se zákonitým nárokem na větší podíl při osobním rozhodování,
- někdy se hovoří o „krizi otcovství“.

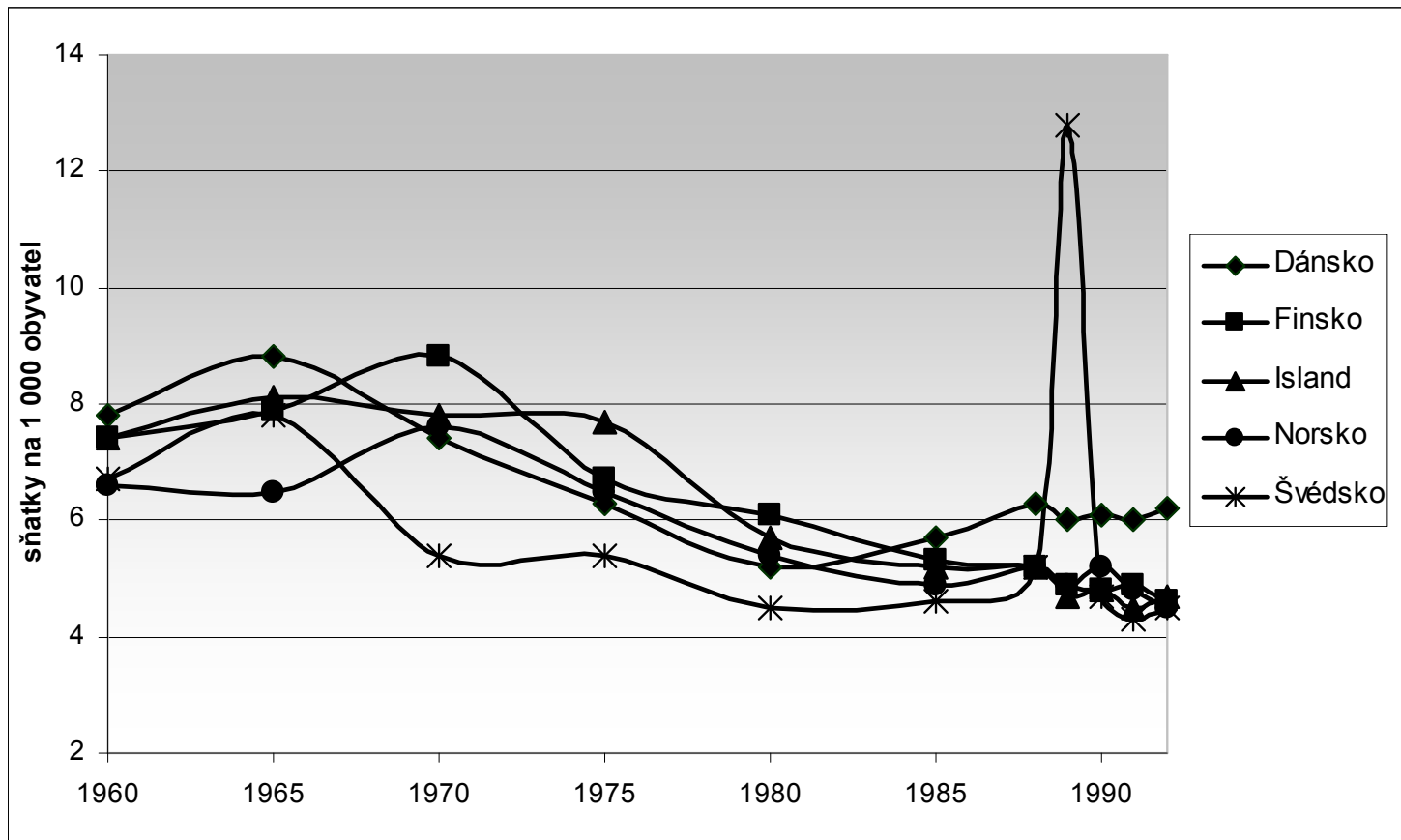
- Dalším významným znakem druhého demografického přechodu je trvalé **zlepšování naděje dožití** v důsledku soustavného růstu životní úrovně
- Tento jev v kombinaci s poklesem porodnosti má za důsledek **demografické stárnutí populace**

- v pozadí obou demografických zlomů (přechodů) stojí **dramatický posun v normách a postojích populací**
- Zatímco v pozadí **prvního přechodu stojí hodnoty altruismu (nezištnosti)**, neboť pokles porodnosti byl nesen především ohledy na ženu a děti,
...v pozadí **druhého přechodu stojí hodnoty individualismu**, který klade **důraz na sebenaplnění a seberealizaci** jedince
- Samotný druhý demografický přechod byl **předmětem sporů** mezi odborníky, zda v některých zemích (např. ČR a dalších zemích CEE) skutečně probíhá či nikoliv, **zda se nejedná pouze o změny vyvolané událostmi po roce 1989..** Ale asi probíhá, tedy **určitě probíhá, resp. téměř proběhl..**

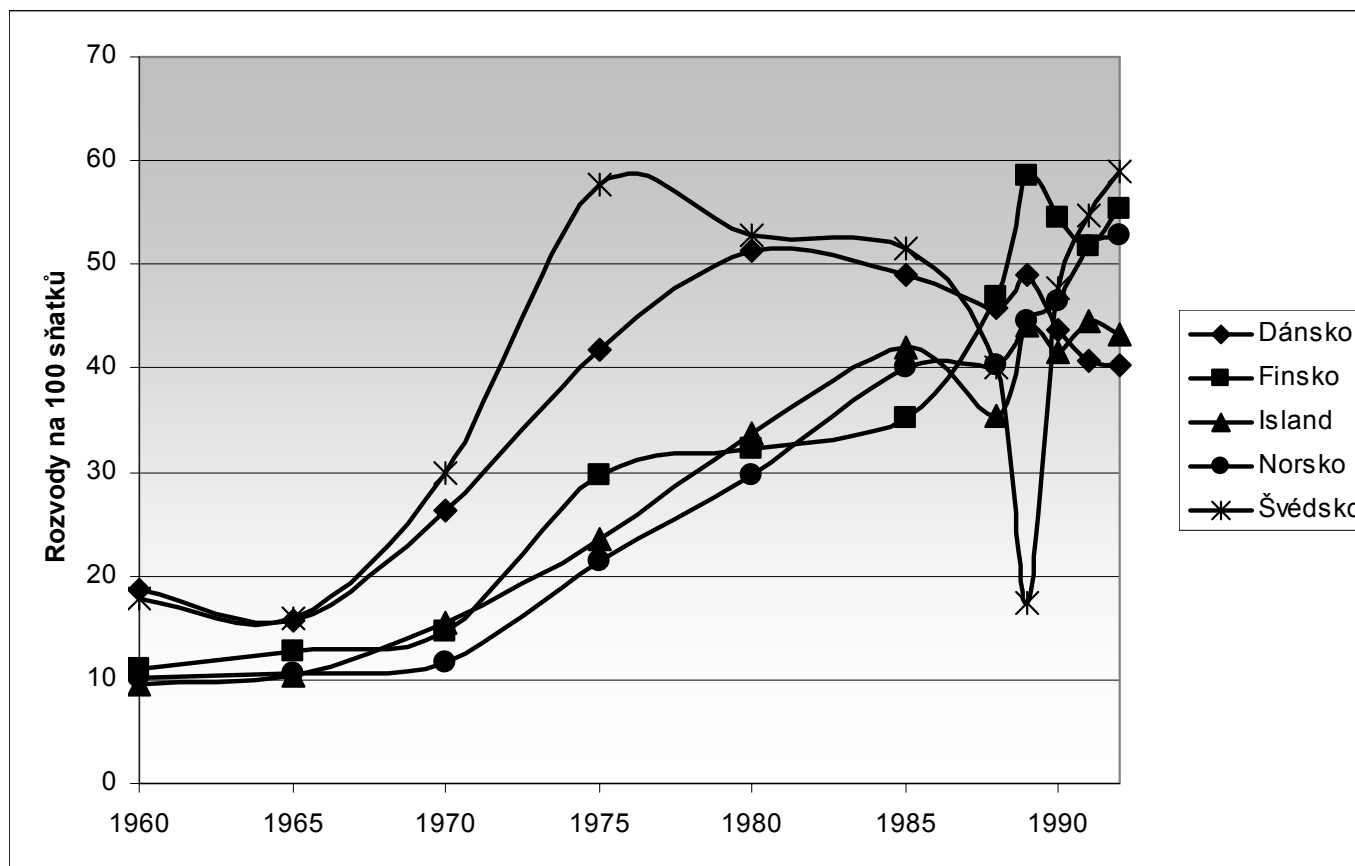
Prostorové šíření demografického chování

- Nové postoje k demografickému chování, především k plodnosti, se šířily pomocí interpersonálních vztahů napříč společenskými skupinami i regiony
- K akceleraci tohoto šíření obecně napomáhá, pokud **nový způsob chování je pro člověka výhodnější a přínosnější**
- V rámci druhého demografického přechodu se pak přenos vzorců chování stává mnohem jednodušší díky masovým médiím a možnostem cestování

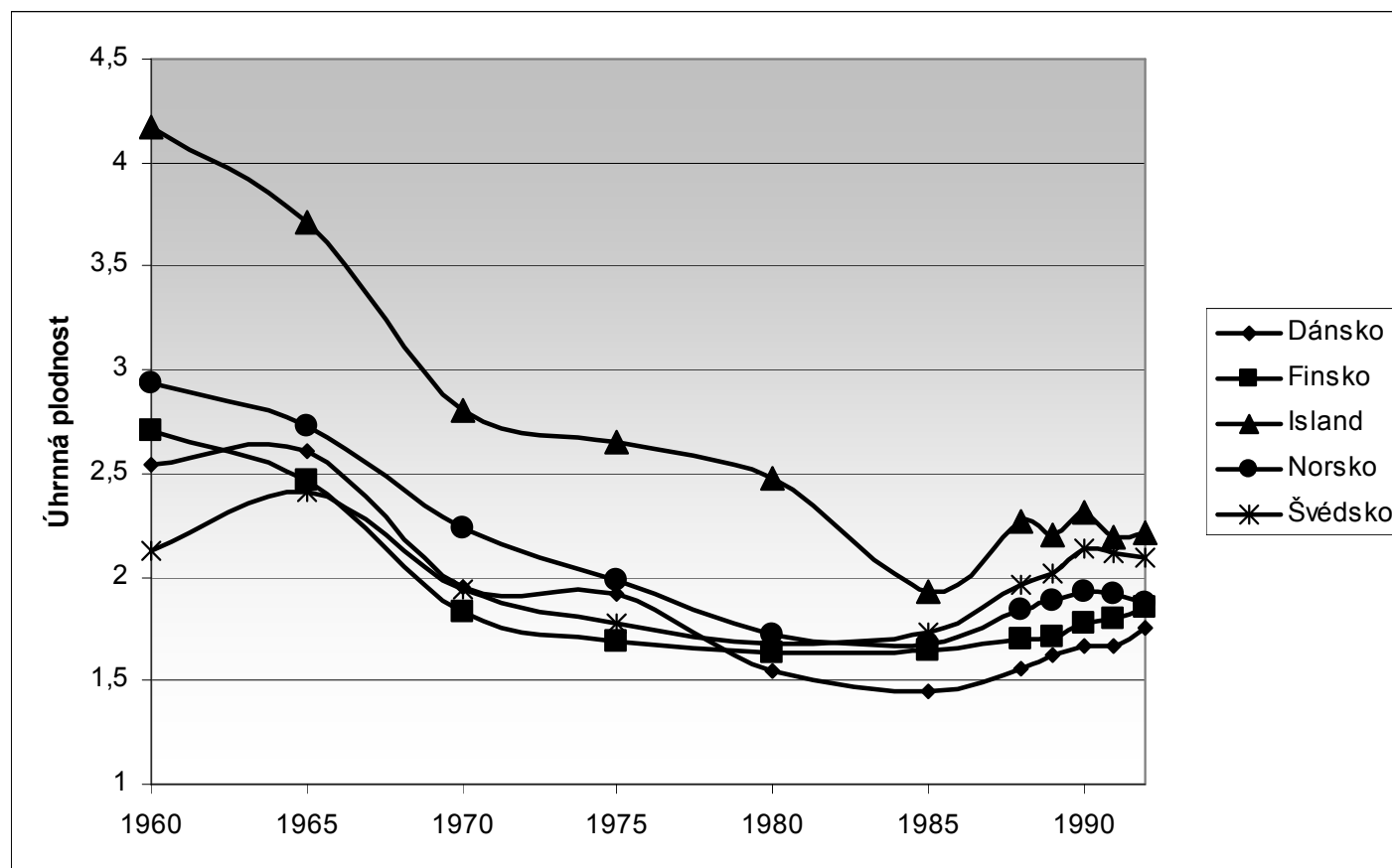
Vývoj hrubé míry sňatečnosti v severní Evropě

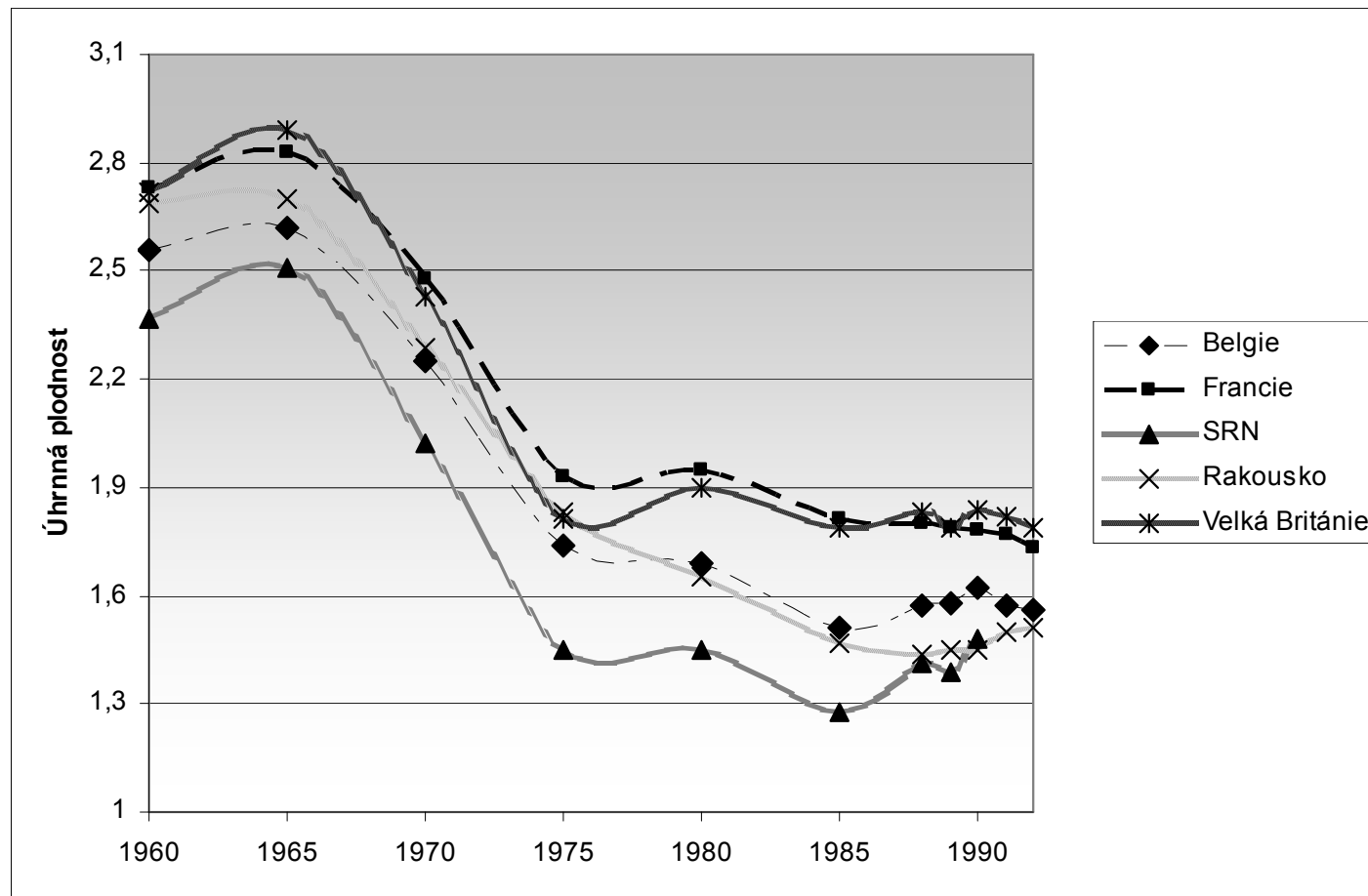
Vývoj indexu rozvodovosti v severní Evropě

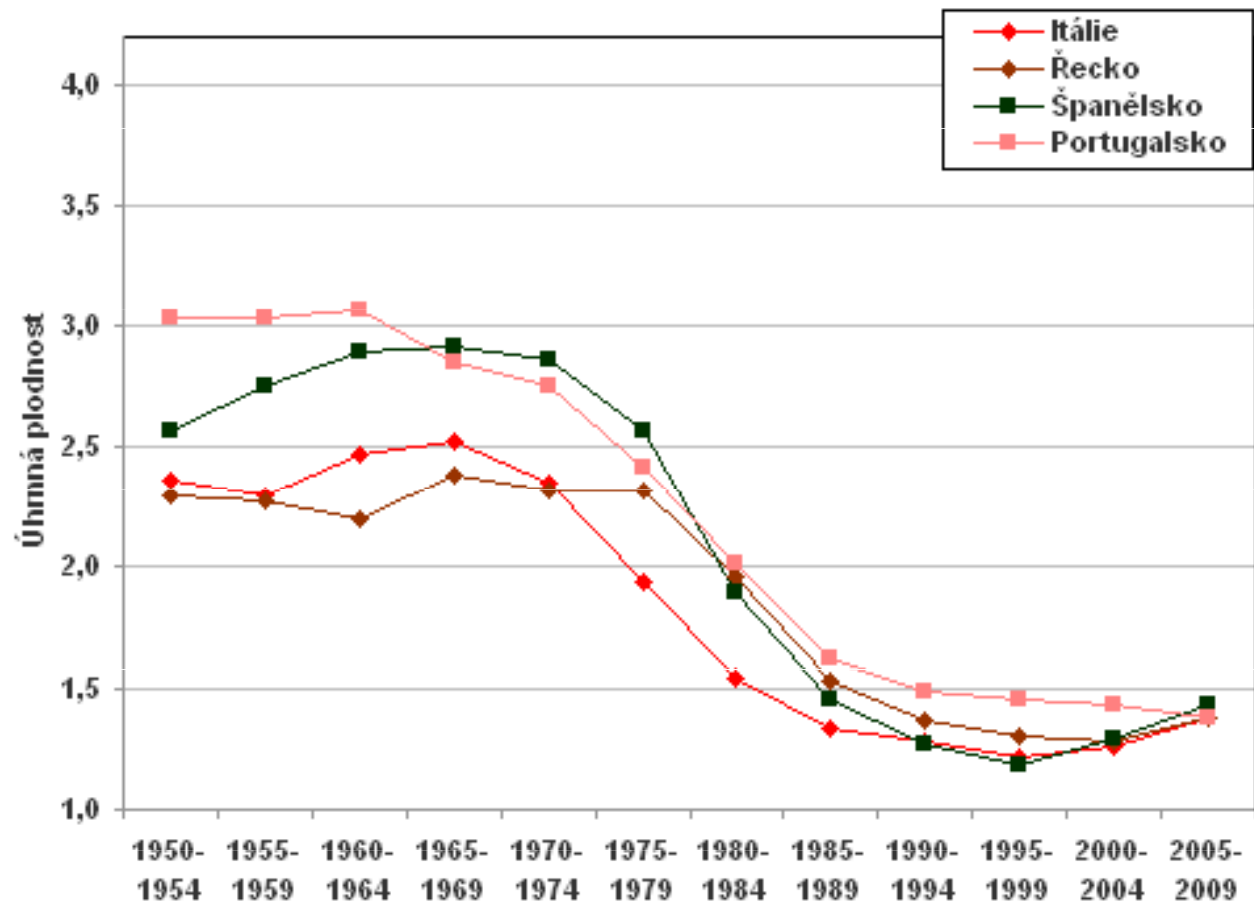
Vývoj úhrnné plodnosti v severní Evropě

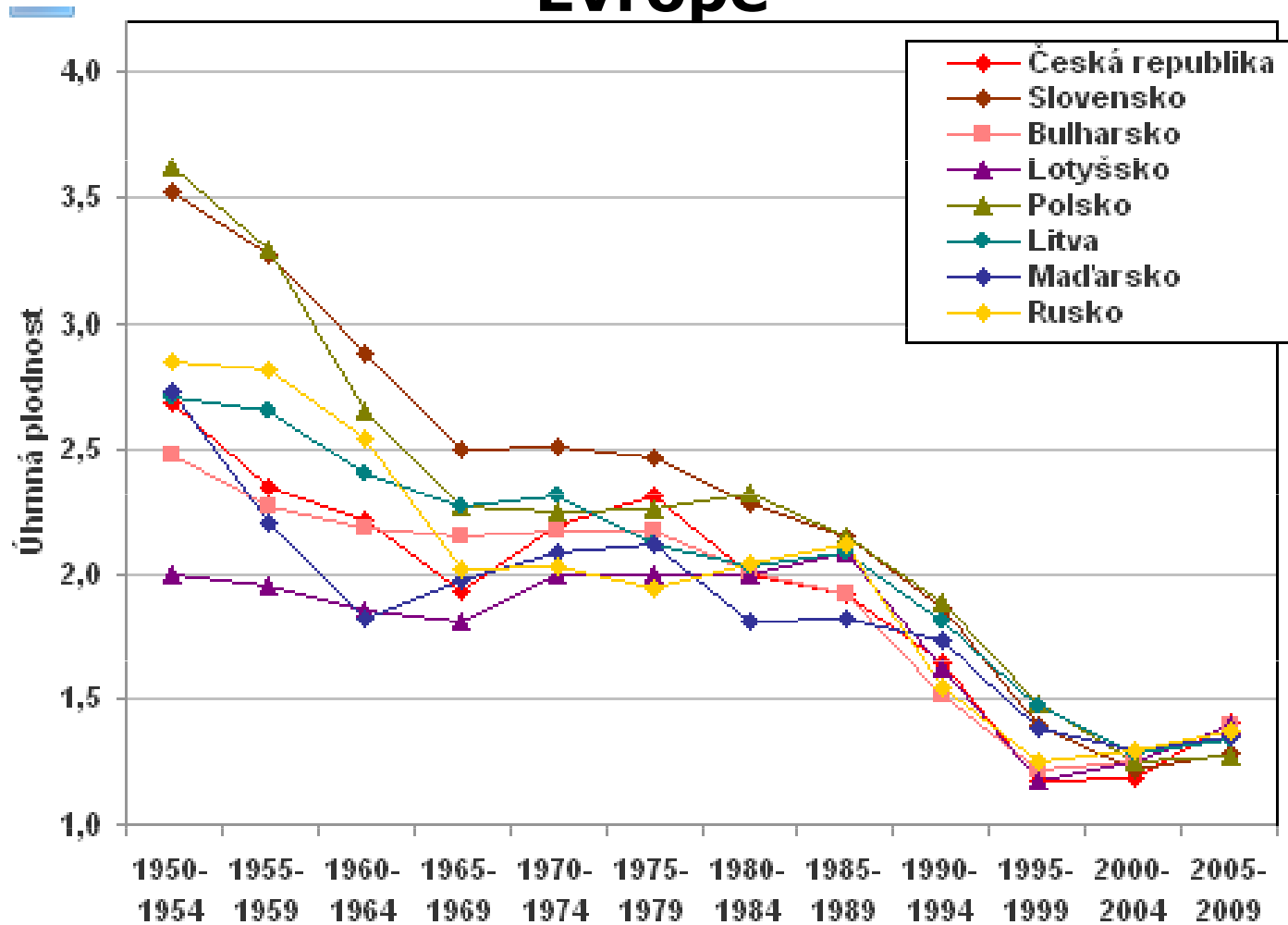
Vývoj úhrnné plodnosti v západní Evropě

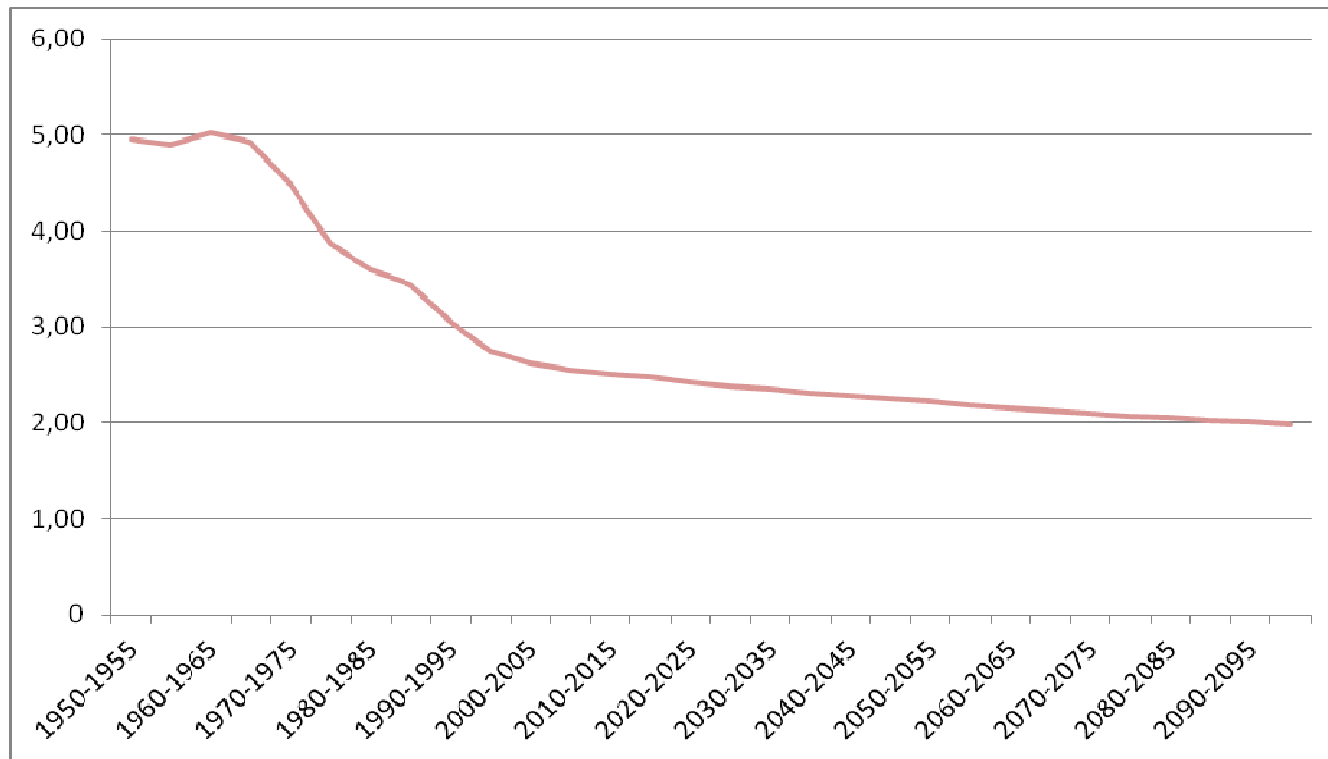
Vývoj úhrnné plodnosti v jižní Evropě

Vývoj úhrnné plodnosti ve střední a východní Evropě

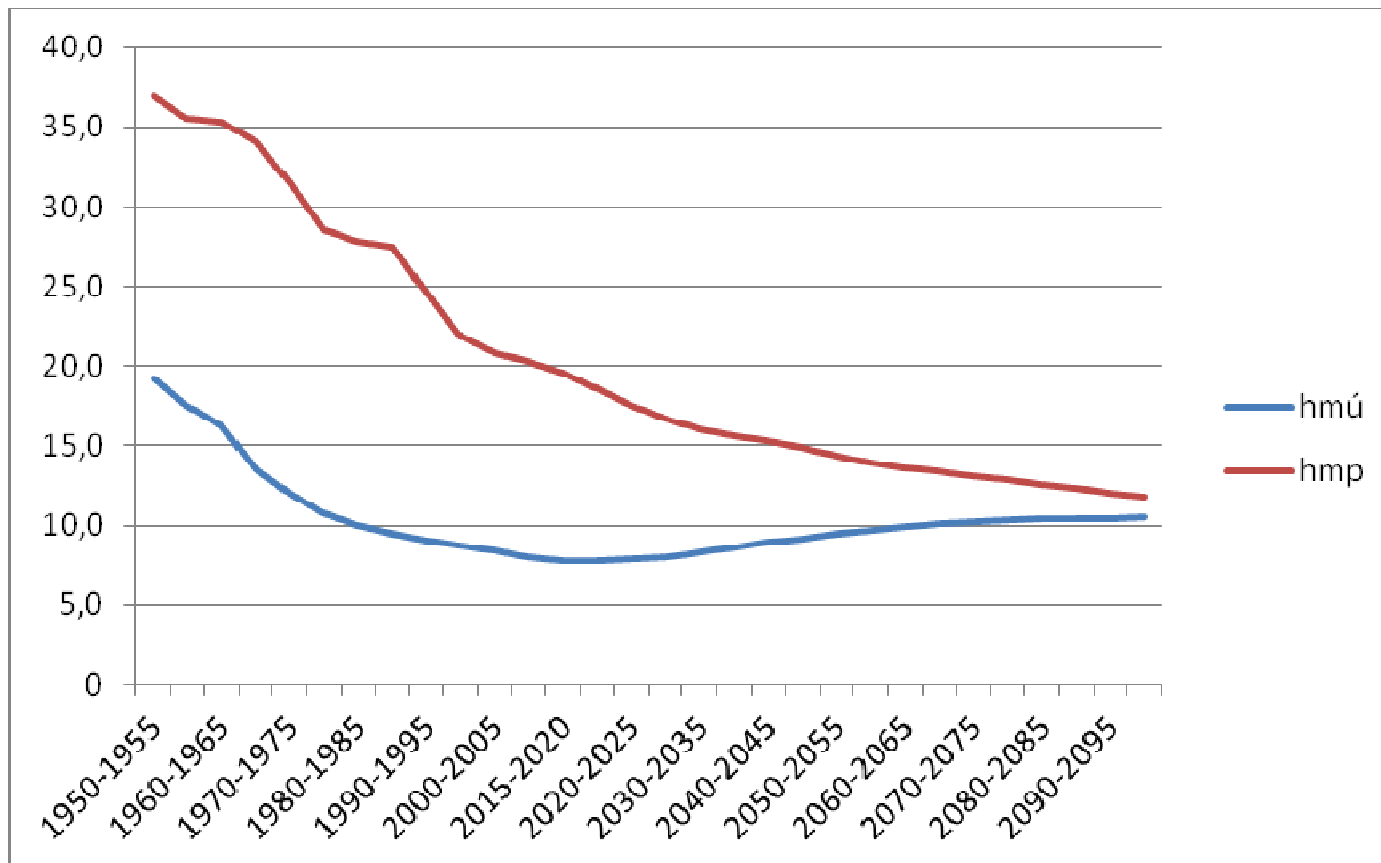

Odhad vývoje úhrnné plodnosti ve světě od roku 1950 do 2100

Zdroj: UN, World population prospects, 2015

Odhad vývoje HMP a HMÚ ve světě od roku 1950 do 2100

Zdroj: UN, World population prospects, 2015

Zmíněný pokles plodnosti neprobíhal izolovaně, ale naopak byl spojen s řadou dalších trendů. Po roce 1965 se v evropské populaci začaly projevovat další důležité demografické trendy a změny:

- pokles prvosňatečnosti, resp. obecně sňatečnosti,
- nárůst rozvodovosti i přes rostoucí podíl nesezdaných soužití,
- nárůst průměrného věku při prvním sňatku a prodloužení intervalu mezi sňatkem a narozením prvního dítěte,
- nárůst průměrného věku při narození prvního dítěte i průměrného věku matek,
- nárůst podílu dětí narozených mimo manželství

Paralelně s novými demografickými trendy docházelo
v evropské populaci také ke společenským změnám v podobě:

- růstu individualismu a seberealizace,
- vyššího vzdělání a karierní orientace,
- odkládání sňatků do vyššího věku či zcela nemanželských soužití,
- pracovní i osobní emancipace žen,
- ambicí cestovat, poznávat nové apod.

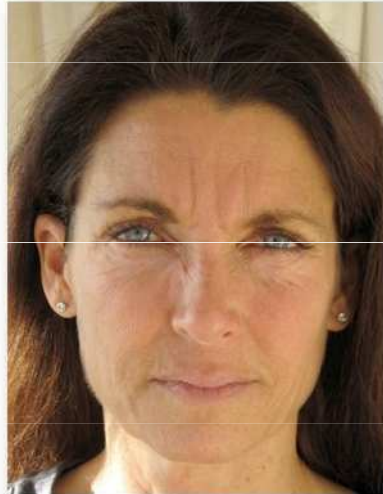
DEMOGRAFICKÉ STÁRNUTÍ POPULACE

- **Demografické stárnutí** společnosti, které od poloviny 20. století postihuje ve větší či menší míře všechny země, se v současnosti stává jedním z **celosvětových problémů**
- **Úzce souvisí s procesem druhého demografického přechodu**, resp. **snižováním porodnosti (plodnosti) i úmrtnosti!** a **zvyšováním střední délky života**

- **Primárně je stárnutí populace dáno trendem úrovně plodnosti a sekundárně úrovní úmrtnosti**
- Průměrné **stáří obyvatelstva** se začíná **zvyšovat** když **poklesne míra plodnosti** – vysoká míra plodnosti je zejména u rozvojových zemí, které mají mladou věkovou strukturu
- Dopad **poklesu úmrtnosti** je **proměnlivý** v závislosti na tom, zda se týká **mladší nebo starší generace**
- Historicky se **první pokles úmrtnosti** týkal zejména **dětí** a **omlazoval tak populaci** – **postupně se projevil i u dalších (starších) generací** – **výrazné stárnutí populace**

- **Stárnutí jednotlivce** (biologický proces, biologický věk) vs. **demografické stárnutí**
- **Demografické stárnutí se týká celé populace** a na rozdíl od biologického **může daná populace omládnout zvýšením podílu mladých věkových skupin**
- K demografickému stárnutí dochází v důsledku změn v charakteru demografické reprodukce a **mění se** při něm **zastoupení dětské a postreprodukční složky** v populaci

Stárnutí jednotlivce

Before Liquid Face Lift

After Liquid Face Lift

After Liquid Face Lift with makeup

before

after 2 weeks

after 4 weeks

Stárnutí může být vyvoláno dvěma faktory:

1) Dochází k relativnímu **zpomalení růstu mladších věkových skupin**, které je většinou výsledkem **poklesu úrovně plodnosti a porodnosti**

= **STÁRNUTÍ V ZÁKLADNĚ VĚKOVÉ PYRAMIDY**

2) Dochází ke **zrychlení růstu počtu osob ve starším věku**, které je důsledkem rychlejšího **snížování měř úmrtnosti ve vyšším věku**

– To vede k **prodlužování naděje dožití** a tím k častějšímu dožívání se vyššího a vysokého věku

= **STÁRNUTÍ NA VRCHOLU VĚKOVÉ PYRAMIDY**

- Podle **dlouhodobých prognóz** budoucího vývoje celkového počtu a pohlavní a věkové struktury obyvatelstva **bude podíl starších osob v populaci stále narůstat**
- O starých lidech a jejich zvyšujícím se počtu se v západních společnostech často hovoří jako o **sociálním problému**, především v souvislosti s ***důchodovým systémem*** a s růstem ***nákladů na sociální zabezpečení a zdravotní péči***

– **Relativní tempo stárnutí populace** je ovšem **dnes daleko rychlejší v rozvojových zemích** než ve vyspělých

... souvislost s **probíhajícím demografickým přechodem**, který již ve vyspělých zemích proběhl

...v rozvojových zemích jsou s tím spojeny **problémy pro státní politiku, sociální péči, zdravotnictví a celkový hospodářský růst**

(proč problémy?)

Definice „stáří“

- **střední (zralý) věk** = 45 až 59 let
 - **vyšší věk (rané stáří)** = 60 až 74 let
 - **stařecký věk (sérum)** = 75 až 89 let
 - **dlohověkost** = 90 let a více
-
- oficiálně uznanou, historicky nejstarší osobou světa byla francouzská občanka Jeanne Louise Calment, která se **dožila věku 122 let**
-
- Vědci se domnívají, že z biologického hlediska není možné, aby **lidské tělo fungovalo výrazně déle než 130 let** a proto se zdá být uvedená hranice předpokládaným limitem lidské dlohověkosti

**Citát oficiálně uznané
nejstarší osoby na světě
Jeanne Louise Calment**

I'm interested in everthing but passionate about
nothing.

(Jeanne Calment)

Nejstarší státy...obyvatelstvo 60 +

Japonsko 1950: 7,7 %

1980: 12,9 %

1990: 17,4 %

2000: 23,3 %

2010: 30,5 %

2050: 44,2 %

Německo 1950: 14,6 %

1980: 19,3 %

1990: 20,4 %

2000: 23,2 %

2010: 26,0 %

2050: 39,5 %

- Nejstarší skupinu obyvatel ve **věku nad 80 let tvoří asi 100 mil. osob**, z čehož jsou 2/3 ve vyspělých zemích
- Je to **nejrychleji rostoucí část** populace seniorů
- Do roku **2050** má být počet nejstarších lidí **5krát větší** než dnes – tj. asi **4 % světové populace**
- Ve vyspělých zemích bude **každý jedenáctý člověk starší 80 let**

Stárnutí a pohlaví

- Z důvodu vyšší úrovně úmrtnosti u mužů než u žen početně převažují ve starším věku ženy nad muži stejné věkové kategorie
- S věkem tato převaha výrazně narůstá
- Zatímco **při narození je početní stav mužů větší** než početní stav žen, tj. na 100 žen připadá zhruba 106 mužů, ve věkové skupině 60-69 let připadá na 100 mužů asi 120 žen
- ve věkové skupině 70-79 let 160 žen a **ve věkové skupině 80 a více let to je 2,5 násobek** a více, tj. 250 žen a více na 100 mužů (ovšem značné rozdíly mezi zeměmi)

– <http://www.gapminder.org/data/>

– Life Expectancy

- Jelikož stále více **seniorů žije samo**, zvyšuje se i **riziko sociální izolace**, která je předzvěstí **sociální exkluze**
- *Ageismus* lze také považovat jako jednu z forem **sociálního vyčlenění seniorů ze společnosti (exkluze)** a zpravidla bývá důsledkem **selhání některého ze systémů** (demokratický, legislativní, trh práce, sociální stát, rodina a pospolitostní systém)
- Po rasismu a pohlavní diskriminaci se stává **ageismus** nejčastěji **diskutovaným tématem, zejména v diskuzi o rovnosti práv a příležitostí**

Možné reakce státu na populační stárnutí by se daly shrnout do čtyř základních kroků:

- pozdější odchod do penze
 - snižování dávek v důchodu a penzijní připojištění
 - zvyšování podílu žen na trhu práce
 - liberalizace imigračních toků
- **Všechna opatření jsou ale velmi citlivá a diskutabilní...**

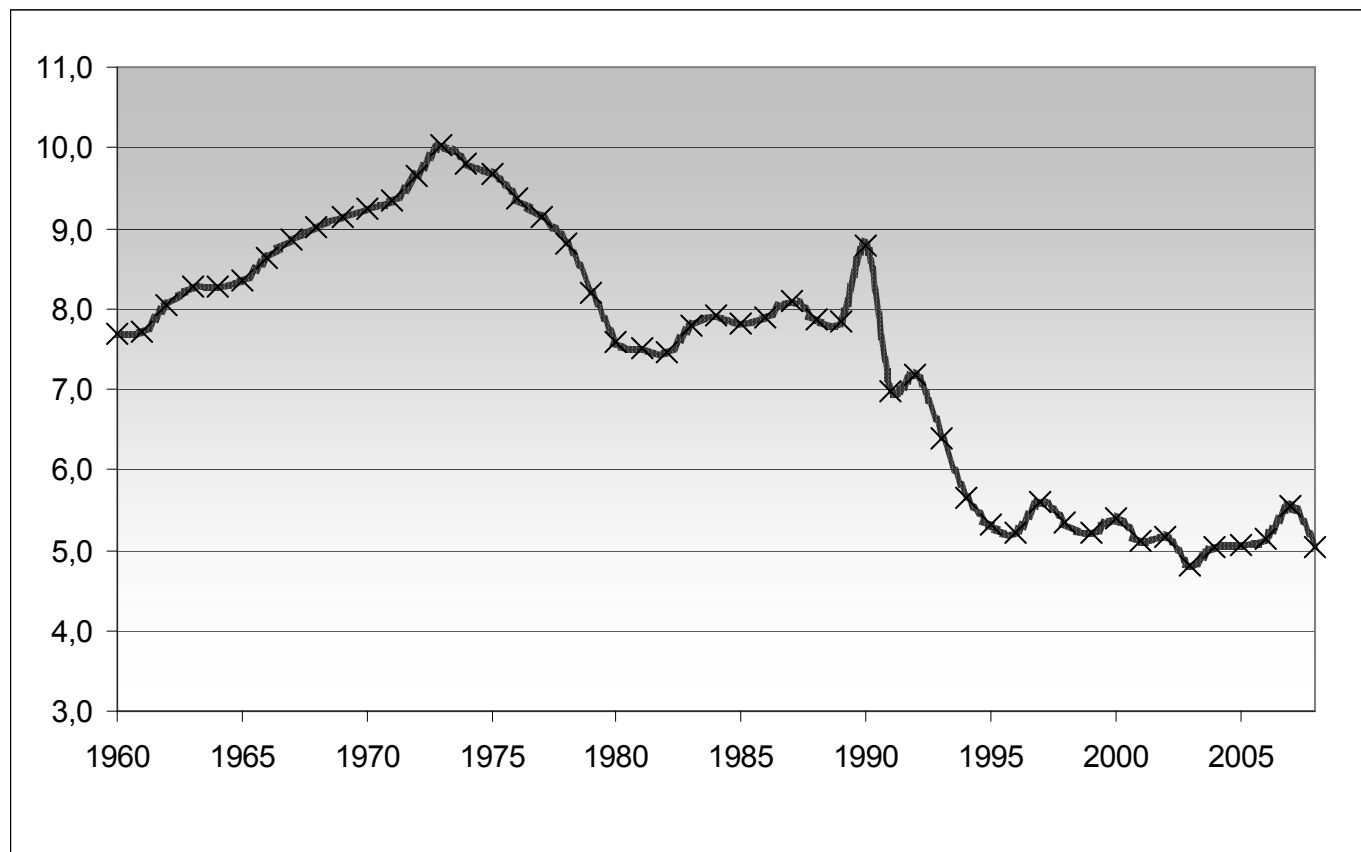
Někteří odborníci tvrdí, že dochází k jistému omlazení společnosti, jelikož dnešní senioři jsou zdravější vitálnější, aktivnější, flexibilnější a mobilnější, díky čemuž jsou relativně mladší, než stejně staré osoby dříve

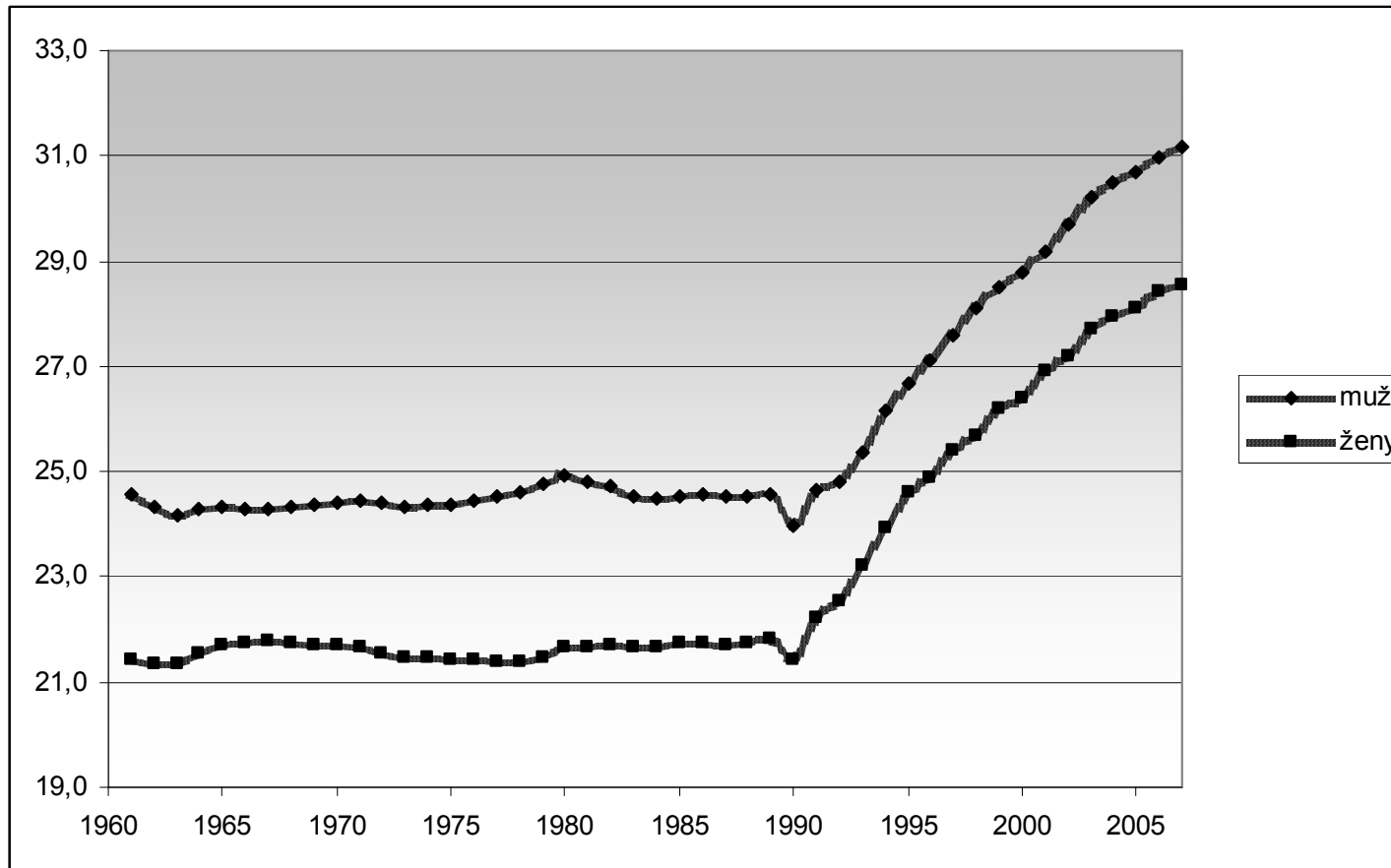
Zdravý senior = šťastný senior

Doplnění k demografickému přechodu v ČR

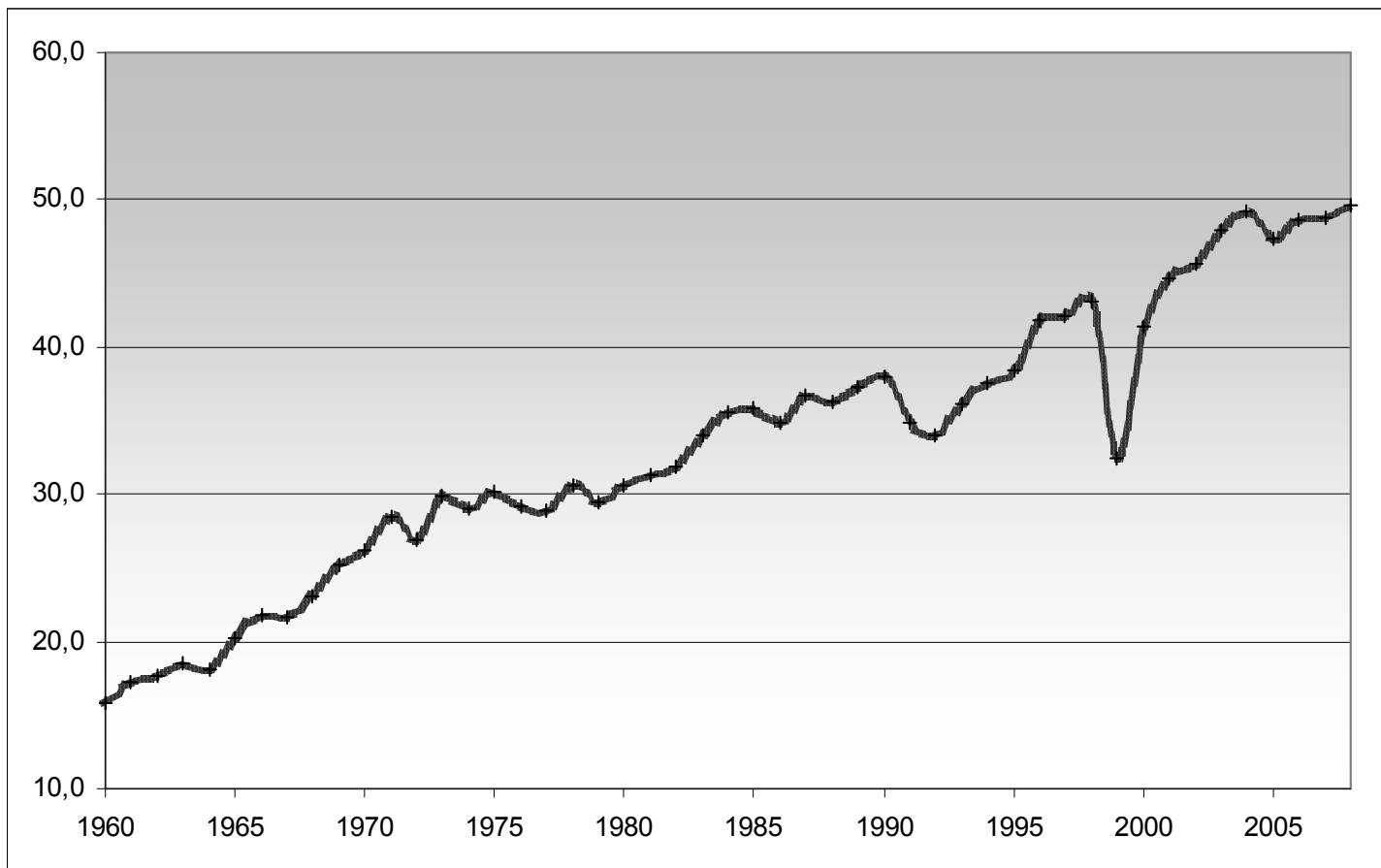
Vývoj hrubé míry sňatečnosti v ČR

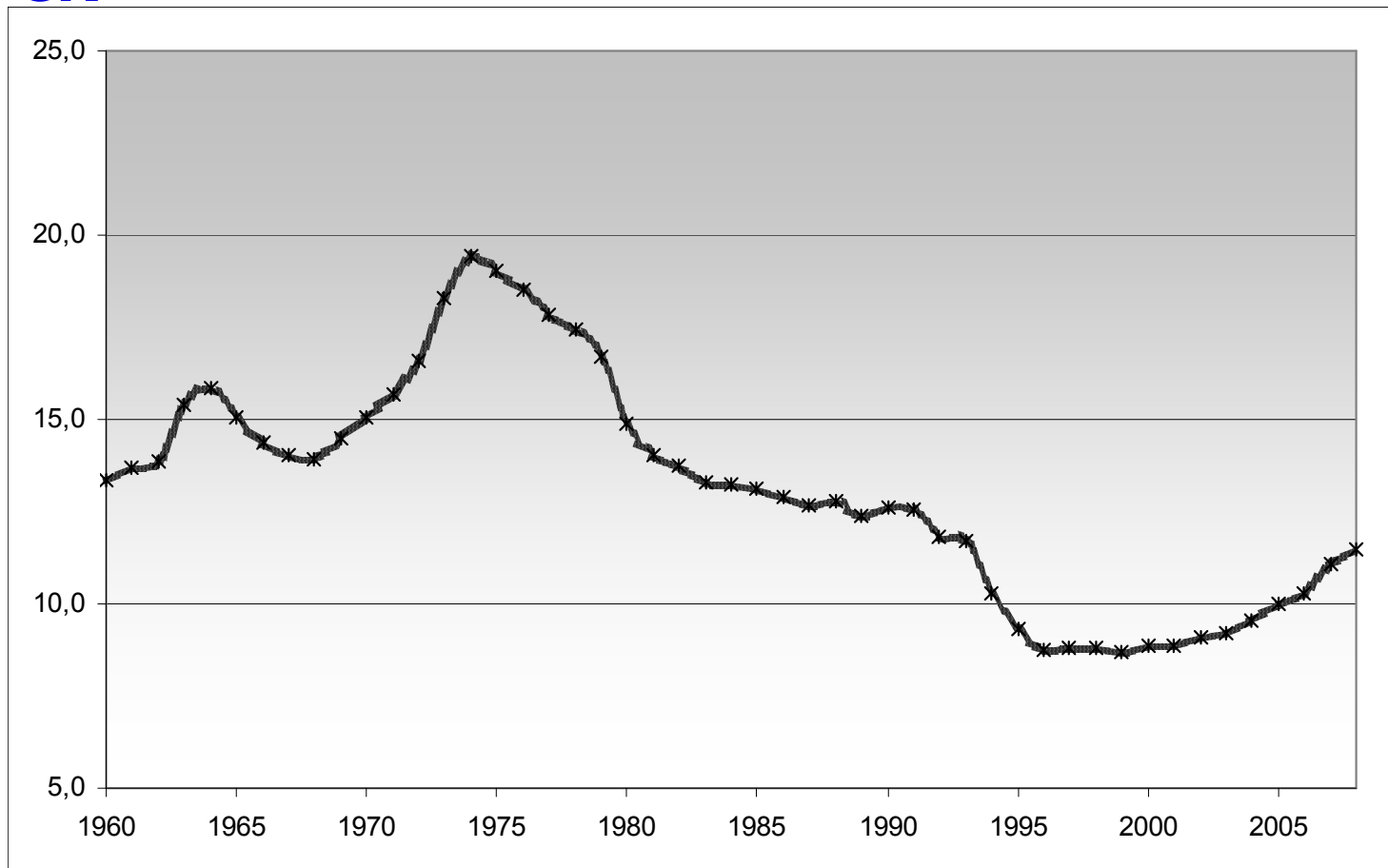
Průměrný věk při prvním sňatku v ČR

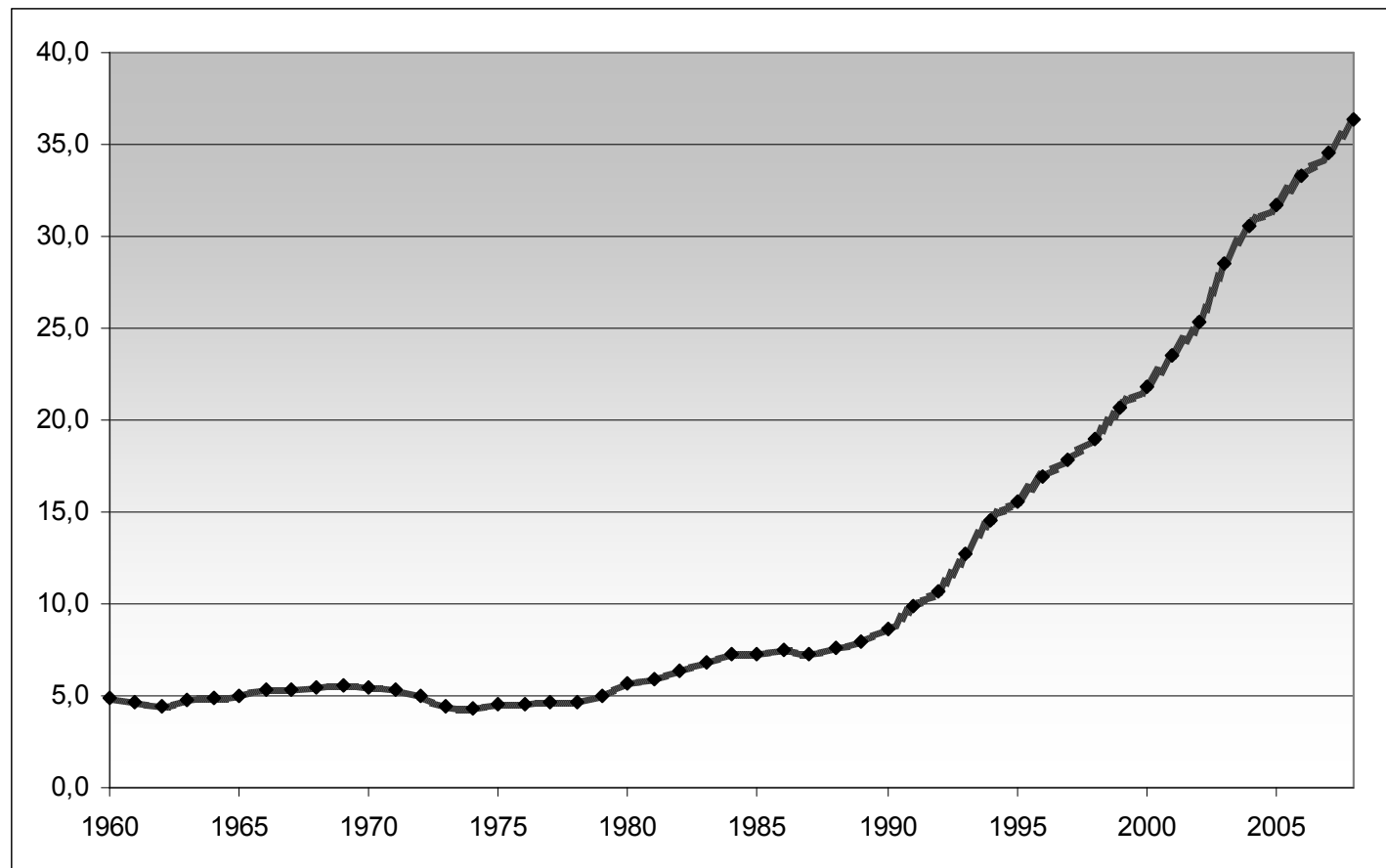
Úhrnná rozvodovost v ČR

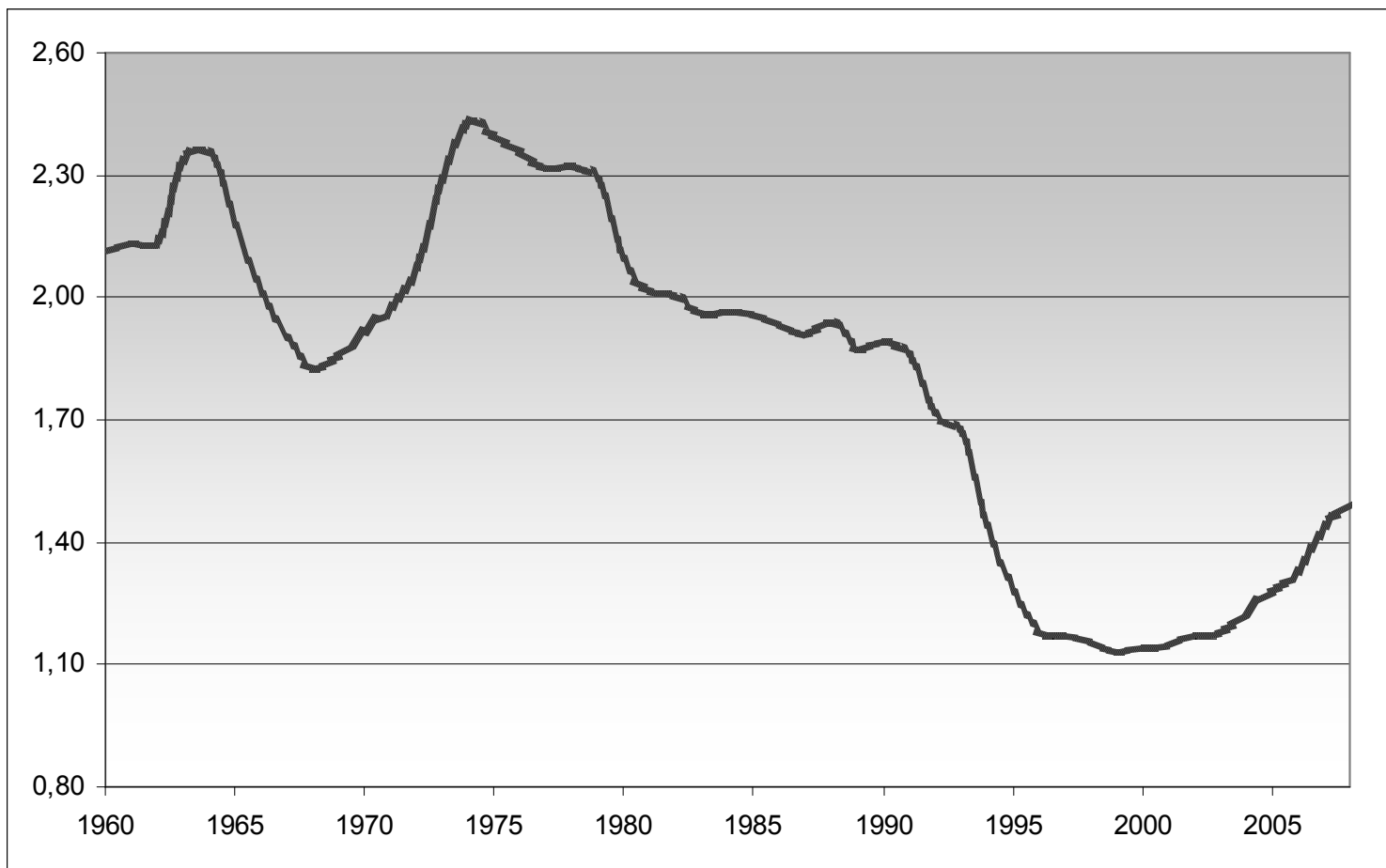
Živě narození (porodnost) na 1 000 obyvatel v ČR

Podíl mimomanželsky narozených dětí v ČR

Vývoj úhrnné plodnosti v ČR

Vývoj přírůstku obyvatel v ČR

